

לרוב האנשים, הכנת עץ משפחתי היא עניין של סקרנות, או של עבודת שורשים. לרחל שאנן, ניצולת שואה שעברה טלטלות רבות בחייה, העץ המשפחתי גילה לה מי היא, השלים את התשבץ של עברה ומצא קרובים שלא ראתה עשרות שנים. והכל בזכות גנאלוג (חוקר שורשי משפחות) שיצא בהתנדבות למבצע מסובך והרכיב מחדש משפחה שלמה

חמת צפורה רומן | צילום: עדי אדר

נינה הקטנה החלה מאוחר יותר לרחל קורמן. בישראל חיה באותו זמן אישה בשם רבקה לסוצקי, שהייתה אחות אמה של רחל. גרשון קורמן לקח את רחל לרודתה, אלא שזו הסבירה שאין באפשרותה לגדל את הילדה, ורחל הועברה לפנימייה לנערות בתל אביב, ובהמשך לפני מיית "עלומים" בכפר סבא. שם, היא זוכרת, ביקר אותה גרשון לעתים רחוקות. כמה פעמים היא הגיעה לבקרו בביתו באבוכיכר שבתל אביב, שם התגורר עם אשתו ועם שני ילדיו.

"אני לא זוכרת דברים רצופים. יש לי אסוציאציות של זיכרונות, שאני לא יכולה למקם בזמן ובמקום", היא אומרת היום.

סיפורי בית התומים, בית החולים והעלייה ארצה אומתו על ידי גידי פרוז בעזרת מסמכים שמצא בארכיונים שונים, ונוספו להם פרטים שרחל עצמה לא ידעה. לאט לאט התחברו חלקי התצורה של חייה.

בשלב מסוים היא עזבה את פנימיית "עלומים" ועברה לתל אביב, שם סייעו לה אנשים טובים במציאת עבודה במשק בית. בגיל 19 נישאה לראשונה. כשהיה בנה הבכור, אלימור דרוזן (51), בן שנה וחצי, התגרשה. רחל נישאה שוב, לשי למה דרוזן, שאימץ את אלימור, וילדה את יוחאי, שנפטר לפני כמה שנים, ואת נילי יהודאי (42). "אחרי 17 שנות נישואים בעלי ביקש גט כי אני לא מספיק דתית", סיפרה במפגשנו הראשון. כיום, יש לרחל עשרה נכדים.

היא התגוררה בכרמיאל, שם הכירה את בן זוגה השלישי, אפרים שאנן, ניי צול שואה המבוגר ממנה ב־15 שנה. "הוא היה האיש הראשון שממש היה לי אליו רגש חם", הודתה. "אפרים ראה לי, טיפל בי, הרעיף עליי חום ואהבה".

רחל סבלה במשך חייה ממצוקה נפשית, בעקבותיה הגיעה לפני שמונה שנים לטיפול ב"עמך". משחלה בן זוגה והועבר על ידי ילדיו לבית אבות במרכז הארץ, עברה רחל לבית האבות "מעון הרופא" בחיפה, שם היא מתגוררת כיום. בארכיון הציוני, בו מתועדת רחל מרגע עלייתה ארצה, גילה פרוז כי גרשון קורמן, שרחל חשבה שהוא אביה המאמץ, הוא אביה האמיתי. "לפי התיעוד, היא בתם של שרה ורשבסקי וגרשון קורמן".

פרוז המשיך לחפש נקודות חיבור נוספות של רחל לשורשיה המשפחתיים. נקודה מרכזית כזו הייתה בעיניו הדודה רבקה לסוצקי, אחות אמה של רחל.

"באחד הימים קיבלתי טלפון מאדם שהציג עצמו כגידי פרוז והתחיל לשאול אותי שאלות על המשפחה", מספרת טובה־יונה ארליך, בתה של רבקה לסוצקי. "זכרתי היטב את רחל קורמן, בת דודתי, ילדה מוכת גורל שבגיל עשר הגיעה אלינו עם אביה, גרשון קורמן. הוא היה נשוי ואב לילדה נוספת, וביקש מאמי שרחל תחיה אצלנו. היא הייתה איננו זמן מה, אבל להוריי היו כבר שני ילדים וגרנו בחדר אחד עם מטבח ושירותים משותפים לשלוש משפחות. בשלב מסוים אמי כנראה אמרה לגרשון שהיא לא יכולה לטפל בבתו. מאז לא התראינו".

טובה־יונה עשתה לגידי פרוז סדר במשפחת ורשבסקי: היא מנתה ארבעה אחים ושלוש אחיות, בהם אמה של טובה־יונה, רבקה, דוד בשם אברהם ורשבסקי שחי בארץ, ושרה, אמה של רחל, שהייתה הבת הצעירה. בעקבות המידע הזה איתר פרוז בת דודה נוספת של רחל: שושנה ריבנבך, בתו של אברהם ורשבסקי, כיום תושבת גבעתיים.

"לא ידעתי כלל על קיומה של רחל", מספרת שושנה ריבנבך, אישה חיונית, מטופחת ובעלת זיכרון מדהים, שחצתה את גיל 90. "עלינו ארצה מזורשה

גידי, שלום. שמי אילת שחם־הרמן, אני עובדת סוציאלית בעמותת 'עמך' המטפלת בניצולי שואה, ויש לי מטופלת שיודעת על עצמה מעט מאוד, אם בכלל. יש לה מעט פרטים וזיכרונות דלים על עברה, והיום היא יותר ויותר רוצה לדעת מי היא. איך ניתן לעזור לה?"

את המייל הזה מצא גידי פרוז על צג המחשב שלו בינואר השנה. המייל נשלח בעקבות כתבה שהתפרסמה באתר YNET ועסקה בסיפורו של תושב אוחיו המבקש לגלות מה אירע לבני משפחתו בפולין. בכתבה הוזכר פרוז כגנאלוג (חוקר שורשי משפחות) שמנסה לסייע בנושא (ראו מסגרת).

במוצאי שבת אחר, שלושה חודשים אחרי קבלת המייל שהחל את התהליך, התקיים מפגש עמוס רגשות בין רחל שאנן (71), האישה שהעובדת הסוציאלית פנתה בעבודה לפרו, לבין שתי בנות דוד שלה, שהקשר עם אחת מהן נותק לפני שנים ועל קיומה של האחות רחל לא ידעה כלל. יותר מזה: שתי הדודניות, טובה־יונה ארליך (77) ושושנה ריבנבך (90) לא התראו במשך שבעים שנה, על אף שהאחת מתגוררת בגבעתיים והאחרת ברמת גן. במפגש נכחו גם כמה רודנים מדרגה שנייה, שלא הכירו עד אז אלה את אלה, ובהם בנה ובתה של רחל, שהגיעו עם כמה מנכדיה.

בתוך החבורה, שכולה צאצאיהם של ישראל וחנה ורשבסקי מפולין, בלטה מישהי שאינה שייכת לשבט הגנטי: בלהה שניידר (61), אחותה למחצה של רחל שאנן. בואה לפגישה עורר בתחילה רגשות מעורבים אצל רחל, אבל הסתיים בשמחה וגם פתר תעלומה שליוותה את כל חייה.

רגש לא פחות מכולם היה גידי פרוז, האיש שקיבל על עצמו משימה שני ראתה חסרת סיכוי. תוך חודשיים, בנחישות, בעקשנות וגם בהתנדבות (כיוון שהעבודה נעשתה בעבור עמותת "עמך", המעניקה תמיכה לניצולי שואה ולבני משפחותיהם), הוא השף קשרים נעלמים, חיבר קצוות והביא לאיחוד המשפחתי.

תהפוכות חייה של רחל שאנן

רחל שאנן לא יכלה לתרום לפרוז נתונים רבים כדי להתחיל מהם את החיפוש. חייה וזיכרונותיה מנוקבים בחורים שחורים רבים. לעזרתה נרתמה אילת שחם־הרמן, והיא זו שלקטה את החוטים הראשונים לטוויית עץ המשפחה.

לפי כתב החידה שקיבל פרוז, רחל נולדה בשם נינה ורשבסקי ב־3 באפריל 1941 בלודז', פולין, לאמה שרה ורשבסקי. האב לא היה ידוע לה. כשהייתה כבת שנתיים, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, נכנסו חיילים לביתה. האם נלקיחה על ידם, ומעולם לא שבה, אבל הספיקה להחביא את הפעוטה מתחת למיטה. שכנה, ככל הנראה, מצאה את הילדה והעבירה אותה לבית יתומים בפולין. לרחל יש זיכרונות מתפילות בכנסייה בימי ראשון, מחלוקת לחם קודש ומניגנת עוגב. כיוון שהיא דוברת פולנית ורוסית, קיימת סברה שהועברה לרוסיה ושהתה שם עד תום המלחמה. לאחר סיום המלחמה אושפזה בבית חולים בפולין כשהיא סובלת ממחלת הגזות ועברה שם הקרנות.

לישראל עלתה באונייה "פרוטיאה" ב־25.10.1950, כשהיא בת תשע. על האונייה פגשה אדם אותו זכרה במעומעם כמי שביקר אותה במהלך אשפוז בבית החולים. האיש, גרשון קורמן, יליד 1907, הציג עצמו בפניה כאביה וסיפר שהיה בצבא בזמן המלחמה. שמות הוריו של גרשון היו שמואל ורחל. שמה של

סקנה של
רחל שאני,
חנה ורלסקי,
והצופים
(פריז, 1932)

רחל שאני עם בני הדוד שושנה רימבאך (מימין) וטובה -
יונה אליז, אחותה אהרה שניידר (במרכז) ובני הדוד השני

רחל שאני עם בנה אישור ונכדה אמה אילר

אמה של רחל שאני, שרה ורלסקי
(מימין למעלה) וסקנה
(מימין למטה, פולין, 1928)

רחל שאני בנישואיה השניים, לשלמה זכרון (מימין, אביו ברשו קורמן)

רחל שאני ואחותה אהרה שניידר

המשך

כשהייתי בת 12. הכרתי רק אחות אחת של אבא, רודה רבקה. לאחר שאבא נפטר ואמי נישאה מחדש, הקשר עם רודה רבקה ניתק. לא ידעתי שקיימות אחיות נוספות.

וכך "החיים זרמו", כפי שאומרת שושנה, עד שיום אחד הגיע גם אליה הטלפון מגידי פורו. "הוא סיפר שיש לי שתי בנות דוד שמחפשות אותי. נוכרתי בבת הרודה טובה יונגה, הבת של רבקה, אבל על רחל שאנן לא שמעתי מעולם".

בתה של שושנה, דפנה פנר, עורדה אותה לנבור בויכרונה המשפחתי וגם במגיי רות הבית, ובאחת מהן הן מצאו אוצר: תמונות של סבתא חנה ורשבסקי עם שבעת ילדיה. משנאספו הפרטים, החלו בני הדורים מדרגה שנייה ליצור ביניהם קשרים והמפגש הגדול החל להתארגן.

טובה יונגה ארליך לא חיכתה למפגש הזה. "לא יכולתי להתאפק. התקשרתי לשו"שנה ושמעתי ממנה שבכל בוקר היא נפגשת עם חברות בקניון גבעתיים. הודעתי לה שאגיע. היא ביקשה שאחזיק פרח ביד, כדי שנוזה זו את זו, כמו ב'בלינדרדייט'", היא צוחקת. "כשניגשתי, שושנה אמרה לחברותיה: 'זו בת רודה שלא פגשתי 70 שנה!' התיישבתי לידה והתחלתי ללטף אותה. התרגשתי מאוד. ממש התאהבתי בה. אני מאוד מצטערת שבזובנו כל כך הרבה שנים".

במפגש האיחוד המשפחתי שנערך בביתה של אחת הדורות מדרגה שנייה בהודו השרון, הציג גידי פורו את עץ המשפחה המלא, שכולו צאצאים של חנה וישראל ורשבסקי. ההתרגשות הייתה רבה. רחל שאנן התרגשה במיוחד כשעל הקיר הוקרנו תצלומים של אמה שרה, של אביה גרשון קורמן ושל שלושת ילדיו – היא, בלהה שניידר ומתי קורמן. שני האחרונים הם בניו של האב מנישואיו השניים. הרמיון בין רחל לבין בלהה לא הותיר מקום לספק.

"בבית תמיד ידענו שרחל היא בתו של אבא", סיפרה במפגש בלהה שניידר, אחותה למחצה של רחל. והיא, מצדה, לא התאפקה והטיחה: "אמא שלך אף פעם לא רצתה אותי!"

בלהה חיכה במבוכה: "אני לא יודעת על זה, אבל חיינו בתנאים קשים ואולי באמת היה לאמא שלי קושי לגדל אותה".

בלהה מספרת שכשהעוברת הסוציאלית התקשרה אליה ושאלה אם היא מכירה את השם נינה ורשבסקי, היא השיבה בשלילה. "אבל כשהיא שאלה על רחל קורמן, עניתי 'בטח, אחותי' הייתי ממש קטנה כשהיא הגיעה לכיתנו, פעמיים-שלוש. לא היה בינינו קשר, אבל ידעתי מאבא שלי שהיא התחתנה, שנולדו לה שלושה ילדים, ושהיא התגוררה בכרמיאל".

בני המשפחה המורחבת, שהתגלתה והתחברה, הביעו במפגש רצון לשמור על קשר. "את קוראת סיפורים על בני משפחה שנפגשו אחרי עשרות שנים ושואלת את עצמך איך יכול להיות שאנשים לא מחפשים אלה את אלה. והנה, זה קרה גם לנו", אמרה דפנה פנר. ורחל שאנן? בדרכה המאופקת והשקטה, רק מלמלה: "פתאום, נהייתה לי משפחה גדולה!" ■

חיפוש קרובים 2012

גידי פורו (63) ממושב ביצרון, נשוי ואב לשני בנים, הוא מהנדס אלקטרוניקה ואיש הייטק. בעשר השנים האחרונות הוא עוסק במקביל ב"בילוש היסטורי", כהגדרתו, ובאופן רשמי כגנאולוגיה (מדע אילנות היוחסין).

"זה התחיל מסיפור המשפחה האישית שלי", הוא מספר. "שני הוריי יצרו בארץ משפחה חדשה, אחרי שמי שפחתם המקורית נספתה בשואה. לאבא היו אישה ושתי בנות שאינני יודע מה היו שמותיהן, כי הוא לא סיפר דבר. אמא איברה בעל ובן ושרדה עם בתה, אחותי, שמבוגרת ממני בעשרים שנה".

לפני עשר שנים סיפרה לו אחותו על הרכוש שהיה למשפחה בלודג' שכפולין לפני השואה. "עורכי הדין שאליהם פניתי דרשו עץ משפחה כדי לאתר קרובים נוספים הזכאים לחלוק את הירושה. התחלתי לחפש קרובי משפחה, התקשרתי לארכיונים, למרשמי תושבים, למאגרי מידע מזמן השואה. הוריי אמרו לי בזמנם שאין לנו משפחה. אני מניח שעד שלב מסוים הם חיפשו, אבל כשהבינו שהקרובים ביותר נספו, לא היו להם כוחות נפשיים לחפש קרובים מדרגות רחוקות יותר. אבל אני הצלחתי למצוא בני דודים מדרגה ראשונה ושנייה, בארץ ובחו"ל".

ידידים ששמעו על הצלחתו פנו אליו וביקשו שיבנה גם להם עץ משפחה. משתרחב מעגל הפונים החליט להפוך את התחביב לעיסוקו המרבי, כזו, והקים את האתר "קו הדורות" (kavhadorot.com). "עד היום כניתי למעלה מ-300 עצי משפחות ואיתרתי כ-11,000 איש. לא היה עץ שבניתי ולא נמצאו שם קרובי משפחה מדרגות שונות. החיפוש האינטנסיבי אחר קרובים, שהחל מיד אחרי השואה, נגמר בעצם לפני כארבעים שנה. את מי שמצאו – מצאו, ומעטים מאוד המשיכו לחפש. אבל כיום יש ארכיונים און ליין, מאגרי מידע, אמצעי תקשורת מעולים, והם מאפשרים להגיע די בקלות לאנשים שבעבר לא הייתה דרך לאתר אותם".